

Həlim və Kərim olan Allahın adı ilə!
SƏRMAYƏDAR(LIQ) VƏ DAR SƏRMAYƏ

Müəllif: Sərdar Zeynalov (hüquqşünas-vəkil)

“Bacardığınız qədər Allah üçün təqvalı olun, dinləyin və itaət edin və nəfsinizin xeyri üçün xərcləyin! Nəfsinin xəsisliyindən kim aman tapmışdırsa, onlar nicat tapmışdır.”

Təğabun (qarşılıqlı aldanma) surəsi, 16-cı ayə

Kapitalist cəmiyyəti öz ipi ilə öznü dolayan barama qurdu kimi qurduğu iqtisadi sistemi çökərtən bir sistemdir. K. Marks-ın “Kapital”-da ifadə etdiyi kimi –kapitalist istehsal sisteminin hökmranlıq etdiyi cəmiyyətlərin zənginliyini əmtəə toplaması təşkil edir. Yəni maddiyyatçılıq.

Kapitalist-bazar sistemi əldə olan tüm maddi nemətləri başqa bir əmtəəyə-pula çevirməkdə israrlıdır və bu sistemin bütün üstqurumu məhz faizçiliklə mal toplamağa yönəlmişdir. Faizçilik israf metodologiyasının iqtisadi təminatdır. Daha dəqiq desək, xəsis “səxavətliyin”. Kapitalist iqtisadiyyatı toplumun əlindəki pulu öz banklarında toplamaqla, dövriyyədə pul qıtlığı yaradaraq zaman-zaman böhrana səbəb olur. İstənilən halda faizçilikdə böhran qaçılmazdır.

Müasir islam alimi, professor Abduləziz Bayındırın qeyd etdiyi kimi, “Paranın kendisi, heçbir ihtiyacı qarşılamaz. Ne yenir, ne içilir, ne de giyilir. Ama kimin elinə keçerse onun ihtiyacını qarşılamamanın vasitəsi olur. Bu səbəple para, damardakı kan kimi dolaşımında olmalıdır. Dolaşımında olmayan paranın kimseyə faydası olmaz.”¹

Bu səbəbdəndir ki, Quranda Allah iman gətirənləri xərcləməyə, infaq etməyə dəvət edir. Çünki faiz pul toplama olsa da artımsız, zəkat pul paylaşımı olsa da artımlı təbiətə sahibdir. Allahın Kitabınakı riyazi hesablama sıradan bir məntiq ilə deyil, ilahi bir qanunla tənzimlənmişdir. Dolaşımında para, uğradığı hər kəşinin işini görür. Kiminin borcunu öder, kiminə mal alır, kiminə üretim yaptırır, kimileri için işçi ücreti olur... Üretimi artırıcı ve işsizliğı azaltıcı etki yapar. Fakat bu süre içinde o paranın miktarı ne artar ne de eksilir.²

Dünyanın böyük bir hissəsi-Qərbi və Şərqi Avropa krizin ağırlığını qaldıra bilmir. İnsanlar küçələrə səpələnmiş, iş yerləri dayanmış, mütəxəsislər işlərini tərək etdiyindən toplumdakı hərəkətlilik öləzəmişdir.

Müslümanla kafirin fərqi Allahı tanıyıb –tanımamqda deyildir, fərqi nə olduğunu Allah İbrahim surəsində -dünyanı axirətdən üstün tutmaqla ölçüləndirmişdir. Yəni kafir dünyanı seçər və onu qazanmaq üçün həyatını qurar. Bu üzdən İbrahim surəsinin yuxarıda qeyd edilən 3-cü ayəsinin davamında Allah buyurur ki, onlar-kafirler Allahın yolunda bir əyrilik görmək istərlər, öz çıxarları üçün o yolu əyri göstərməyə çaişarlar.

¹ A. Bayındır, Ticarət və faiz əsəri, səh. 15

² Ticarət və faiz, səh. 16

Yuxardakı ayənin xəbərdarlığı nəticəsi olaraq Allah bir çox ayətlərdə müsülmanları infaqa səsəlayir. Gerçək sərmayənin xərcələnən olduđuna diqqət çəkməklə, Allah iman gətirənlərə bildirir ki, sevdiklərinizdən infaq etmədikcə rahatlıđa və firvanlıđa çıxmanız imkansızdır.³ Hətta axirət yurduunun Allah yolunda inaq etməklə qazanıla biləcəyi də imanın şərtləri sırasına gətirilmişdir.

“Ey iman gətirmişlər! Alış-verişin, dostluđın və şafaətin olmaycađı gün gəlmədən Bizim sizə verdiyimizdən xərcəlayin. Kafirlər isə zalumdur!”

Bəqərə surəsi, 254-cü ayə.

Faiz zəhmətsiz şəriklikdir-insanların mallarına faizlə ortaq olmaq və sonunda iflas etdirib özünükləşdirməkdir. Zəkat-sənin olanı özgənilişdirməkdir. Mənsub olduđumuz Azərbaycan dövləti də faizçiliđin yəntəmi altında sərmayəçilik həyata keçirir və biz kasıb millət olaraq xarici sərmayədarların faizləri müqabilində borclanmış kölələrik. Hər bir azərbaycanlı bu gün bu dövlətin xarici borcları üçün, eləcə də yerli monopolistlərin çirkli pullarının banklarda yuyulması ilə qazanılan fazıların qarşılıđında var-yoxundan mərhum olur. Kredi sistemi, sərvətin zenginlərə akmasına yol açar. Halkın alım gücü sürekli düştüđü için veresiye (nisiyə) alıma özəndirilirler. Birçok kimse borcunu ödeyemez hale gelir. Dükkânlar mal, bankalar para dolu olduđu halde piyasa durur və darlık baş göstərir.⁴ Demək zəkat –sədəqə sistemi təkçə fərdlərin maddi və mənəvi nicatını deyil, həmçinin toplumun rifahını təmin edən ilahi bir düzəndir. Mənafiqin surəsinin 10.ayətində Allah iman gətirənlər üçün belə buyurur:

“Birinizə ölüm gəlmədən və o da-Rəbbim, əgər Sən mənə yaxın bir möhlət versən, mən zəkat verər və dođrulardan olaram-demədən Bizim sizi ruziləndirdiklərimizdən xərcəlayin.”

Çünkü xərcəlməyən müsülmanın durumu mal-dövlət yığan kafirin durumu kimi olur. Müminlər surəsinin 99 və 100 cü ayətlərində Allah iman gətirmiyənlərin durumu üçün belə buyurur:

“Onlardan birinə ölüm gəldikdə o deyər: Rəbbim, mənə geri qaytar, olar ki, mən geridə buraxdıqalrımdan bir xeyir əməl edim”

Diqqət etsək görərək ki, həm Mənafiqin surəsinin 10.ayəti, həm də Müminlər surəsinin 99-100.ayətləri iki fərqli dəstənin eyni duruma düşə biləcəkləri ortaq halı bizə bəyan edir.

Kapitalist-faiz sistemi öz mal toplamı ilə bərabər həm də israfçılıđı gətirər. Zəhmətsiz pul toplanılması onun miqadarında və daha çox ehtiyacı olan şəkildə deyil, bərisiz şəkildə və dəbdəbə üçün xərcəlməsinə yol açır ki, bunu biz modernlik deyilən düşüncə tərzində görə bilirik. Bu tip həyat təzi isə hal-hazırda Avropa qitəsinin yaşadığı krizi ortaya gətirir. Süst və dəb-dəbəyə alışımış toplumlar birdənbirə ortaya çıxan sıxıntılara hazır olmadıqlarından, böhrana girər və yaşamlarının nizamdan çıxan durumuna əlac olmaq iqtidarında olmayan kapitalist-faiz sisteminə qarşı bu dəfə ayyaqlanmalı olurlar.

Allah, müsəlman toplumunun zaman-zaman Avropa və ABŞ və digər kapitalist-faiz sistemi ürütən dövlətlər kimi böhrana giribdar olmaması üçün zəkat-sədəqə sistemini müsülmanlığın ilkin şərtlərindən biri olaraq ayarlamışdır. Və Bəqərə surəsində 195.ayətdə belə buyurur:

³ Ali-imran surəsi,92.ayət.

⁴ Ticarət və faiz,səh.17

“Allah yolunda xərcləyin, və özünü öz əlinizlə həlaka atmayın və xeyir işlər görür, Allah yaxşı əməl sahiblərini sevər.”

Bu ayədə altını cizdiyim ifadə- özünü öz əlinizlə həlaka atmayın -ifadəsi toplumun ayya qda durumaq gücünün zəkata-Allah yolunda xərcləməyə bağlı olduğunu göstərməklə, əsk halda yığıma yönəlik bir iqtisadi ürətimdə krizin qaçılmazlığını təsbit etmiş olur.

Quran ayətlərinin bütöv izləyişi boyu qarşımıza çıxan zəkət-sədəqə sistemini əmr edən normalarda biz görürük ki, müsülmanlıq kəsin olaraq zəkət-sədəqə sisteminə bağlı inac sistemidir. Bu infaq sistemi olmadan sosial məsuliyyətlik aradan qalxmış olur və cəmiyyətin ehtiyaclılar hissəsi diqqətdən kənar qalmaqla birgə yaşayış şərtləri ağırlaşmış olur.

Rum surəsi 39.ayətdə Allahın buyurduğu-insanların malları içində artsın deyə faizə verdikləriniz Allah yanında artmaz,allah rızasını qazanma qüçün zəkət olaraq verdikləriniz qat-qar artar-qanunun dönməzliyini hər kəs görməkdə və yaşamaqdadır.

Faizli borç, geri ödemeyi kesinləşdirəcək teminat göstərənə verilir. Bəylələri az olduğu için, bütün krediyi onlar alır və bu yolla toplumun servetini ele geçirirler. Bəyləce kredi sistemi, işin başında dengesizliyə yol açar.⁵

K.Marks “Kapital”-ın I cildinin IV bölümündə yazırdı ki, əmtə dövriyyəsi sərmayənin çıxış nöqtəsidir. Və Marks davam edərək yazırdı ki, bütün hallarda dövriyyənin sonu pula çevrilməlidir. Kapitalist-faiz ürətim sistemində pul yığıcı toplumu kölələşdirməyin üsulu olaraq, moderin köləyi yaratmışdır. Allah isə insanı hür yartamış və azadlığı Allaha bağlılığa yönəldərək, Allahın qoyduğu qanunların, həddlərin çiyinlənməsi qarşılığında insanın hüriyyətini və rifahını itircəyini də kəsin bir kural olaraq vəd etmişdir.⁶

Faiz, servetin zenginlərə akmasına yol açar. Zekāt isə servetin zenginlərdən fakirlərə akmasıdır. Bu da halkın alım gücünü artırır və onları piyasanın yeni müştəriləri haline getirir.⁷

Buna görə ki, kapitalist dövlətlərin yönəldiciləri hər dəfə krizə girmələrinə rəmə faizdən imtina etmirlər. Yoxsullaşan kütlələri aclıq, səəflət, ehtiyaclar mənəəsində asıllığa vadar etməklə az qisim insanlar yer üzünü özlərinə sözün hər mənasında şəxsi sərvət makinası bilirlər.

Ancaq Quran ədalətli birgə yaşayışın təməlini paylaşım mədəniyyətinə bağlayaraq, asıllıq formulunu ortadan qaldırmışdır. Çün ki, xərcləməyi Allah Öz rızasını qazanmağa bağlayaraq, bunu həm də mənəvi sərvətə çevirmişdir. Fatir surəsinin 29.ayətində Allah iman gətirənlərə iflisa düşmüyəcəkləri ticarət ummaqlarını həm də infaq etməyə bağlamışdır. Dəyərlı ustad Mustafa İslamoğlunun təsbit etdiyi kimi- İnfakı anlamının və sindirmenin yolu, vahyin inşa ettiği bir servet təəvvuruna sahip olmaktan gəçər.

Quran aşırı xərcləməyi iblisin təzi saymaqla israfçılığı yasaqlamışdır.⁸ Amma Quran dünya malından imtina edərək, tərkidünyalığı, dünyaya bigənə yanaşmanı da qəbullanmamışdır.⁹

⁵ Ticarət və faiz,səh.40

⁶ Ta.Ha surəsi,123-124.ayətlər.

⁷ Ticarət və faiz,səh.43

⁸ İsrə surəsi,27.ayət.

⁹ Bəqərə surəsi,201.ayət.

Yuxarıda yazdığım kimi zəhmətsiz pul yığımı süstlü, dəbdəbəli, hesabsız israf etməyə gətirib çıxardar. Bunun müqabilinə toplum fərdləri bir də hər ləzzəti dadmağa qalxmış olarlar ki, sonuc bir də gənəhın təbliğini vərdişlərə və münasibətlərə yansıtmış olur, bunu da əfsuslar ki, biz görməkdə və həyatımızın türlü alanlarında rastlaşmaqdayıq.

“İnsan tüğyan edər, çün ki özünü sərvət sahibi olmaqdan dolayı ehtiyacsız bilər.”

Ələq surəsi,6-7.ayətlər.

Faizin ortam qurduğu, sistem formalaşdırdığı, düzən gətiridiyi toplumların süstlü-süstlü günahlara bulaşması və aludəçiliyi labüdd olmuşdur. Haqqların tapdalanması, bir qrupun zənginlik həyatını haqq etmiş kimi göstərilməsi və böyük bir kəsimin səfalət və işsizliyə mücadilə vermək məcburiliyinin “ağıl çatışmamazlığına” bağlanması ilə yaşamın içindən Allahı çıxarıb “atmaq” müasirliyin ali məqsədi olmuşdur. Digər taraftan zenginlər, artan sərvətlərinin kabartdığı iştahları yüzünden tatmin olamaz hale gelir; siyasî və sosial həyatı da yönləndirmə gayretinə girerlər. Böylece bütün dengələr bozular.¹⁰

İkinci Cihan Savaşında dost İngiltərə ilə Amerika arasında geçən hadisəyi işitmişsinizdir. İngiltərə savaşdan sonra dostu və müttəfiki olan Amerika’dan “Bretton Woods” anlaşmasıyla faizsiz borç, para istəmişti. Fakat Amerika faizsiz borç veremiyəcəğine ısrar edince zor durumda olan İngiltərə faiz ödeməyə məcbur kaldı. Bu hadisənin İngiliz milləti üzərində bıraktığı təsirlərin yankılarını siyasət adamlarının açıqlamalarından və gazetələrdən takip etmək mümkün olmuşdur.

İngiltərə’nin təmsilçisi olaraq Amerika’ya giden və Bretton Woods adıyla bilinen bu anlaşmayı hazırlayan Lord Kiens, Lordlar Kamarasında yaptığı konuşmasında mevzuya değinərək “Amerika bize faizsiz borç verməyə razı olmadı, bu anlaşmada Amerika’nın bize qarşı tutduğu yolun, takındığı tavrın bana verdiği sonsuz kədərini və acıyı iləlebet unutmam mümkün olmayacaktır” demiştir. Bretton Woods anlaşmasını onaylanması için parlamentoya sunan devrin Maliyyə Bakanı Dr. Dalton yaptığı açıqlamada: “Harptən çıxarkən dostumuzun sırtımıza yüklediği bu ağır yük, müştərek gəyə uğrunda çəkdiyimiz sıkıntıların sarfettiğimiz emək verici bir mükafatı olmuşdur. Amerika’dan faizsiz borç isteyince bizi (Böylesi de iş siyasəti değildir) diye cavap verdilər. Kazandığımız eşinə zor rastlanır bu armağan hakkında düşündüklerini açıqlamalarını gələcəğin tarixçilərinə bırakıyoruz” demiştir. Amerikalılara qarşı aşırı meylləri və sevgiləri olduğunu gizləmiyən Mr. Churchill’in sözləri arasında: “Amerikalıların bize qarşı davranışlarında dayandıkları bu çox tuhaf para aşkında və mənfəətperestlikdə birçok təhlükələrin olduğundan endişə etməktəyim. Gerçəkdən bu anlaşma Amerikalılar ilə aramızdakı bağlara kötü bir etkidə bulunmuşdur” ibarələri yer alıyordu.

İşte, faizin fitri təsirləri bunlardır!... Millətlərdə də fertlərdə də hər zaman için görülecek olan ruhi tepkilər faizin eseridir. İngilizlər faizin kötü bir şey olduğuna inanacak değildir. - Bugün də inanmazlar- kendilerindən faizsiz borç para istəyən biri çıxarsa, gülerlər və hakarət edəcəsinə “Böylesi də gerçək ticarət anlayışına uyğun değildir” diye çıxışrlar. Ama dost bir devlətdən “Gerçək ticarət anlayışı” ilə muamələ görünce bağrıp-çağırmağa başlarlar və dünyanın önündə faizin kalpləri kırıldığına, insanlara arasındakı bağları kötüyə götürdüğüne şahitlik edərler.¹¹

¹⁰ Ticarət və faiz, səh.19

¹¹ Ebul-A’la el-Mevdudi-Faiz bölümü

Bunları yazarkən onu da əlavə etmək gərək ki, Allahın qayda-qanununda dəyişiklik olmadığı üçün faizi- bundan sonra bu yasağı ortadan qaldıra biləcək hər-hansısa üzür olmayacaqdır və olması mümkünsüzdür.

Yəhudiliyi daşıyanlara təmiz ruzilərin haram edilmə səbəblərindən birinin də faiz olduğunu bizə açıqlayan Allah Quranın Nisa surəsinin 160-161.ayətlərində belə buyurur:

“Haqsızlıqları üzündən yəhudi olanlara Biz təmiz ruziləri haram etdik ki, hansı ki onlara halal edilmişdir və bunu həm də onlar çoxlarını Allahın yolundan sapdırdıqları üçün etdik və həm də onlara haram edilməsinə baxmayaraq faiz vermələri səbəbindən və insanların mallarını haqsızca yemələri üzündən. və Biz onların kafir olanları üçün ələmli bir əzab hazırlamışıq.”

Demək faiz halal olanı əldən çıxardar, gələcək olan təmiz ruzinin nazil olmasına maneə olmuş olur. Bir də Mustafa İslamoğlunun dedi ki- YİĞMA ARZUSU, İNSANI “SERVETE SAHİP” DEĞİL, “SERVETE AİT” KILMIŞTIR. SERVETE AİT OLANIN SERVETİ OLAMAZ. ZİRA ORTADA “SAHİP” DENİLECEK BİR ÖZNE KALMAMIŞTIR. Bundandır ki, Allah Bəqərə surəsinin 264-265.ayətlərində Allah və axirətə inanmayıb, malını münafiqliklə insanlar qarşısında xərcləyənlə, Allahın rızasını qazanmaq üçün xərcləyəni müqayisə edərkən belə buyur:

“Ey iman gətirənlər! Malını münafuqlıqla insanlar qarşısında xərcləyərək, Allaha və axirətə inamayan adam kimi zəkat-sədəqələrinizi minnət və əziyyətlə boşa çıxarmayın. O, üzərində torpaq olan bir qayaya bənzəyər: ona yağış vurur və çılpaq qalar. Qazandıqlarından da heç nəyə sahib olmaz. Allah, Onun qayda-qanununa uymayanları doğru yolla qovuşdurmaz!

Amma Allahın rızasını qazansın deyər, nəfsinin saflaşdırılması üçün mal-dövlətini xərcləyənlər tərə üzərində bağçaya bənzərlər. yağış düşərsə iki qat bəhrə verər. əgər yağış olmazsa, şəbnəm də kifayət edər. Allah etdiyiniz hər şeyi görür!”

Bu ayətlərdə verilən müqayisədən görürük ki, Allah yolunda iman edib xərcləyənin durumu ilə, imansız olub, özünü insanlara göstərsin deyər malını xərcləyənin durumu fərqlidir. Birisi çimirliliklə xərclərkən çoxalan malı azalar, digəri Allahın rızası üçün xərclərkən azı artar və sıxıntısı getmiş olar.

Günahın fitrətə ziddiyyətini hər addım başı Öz ayətləri işığında bizə göstərən və yaşadan Allah, faizi ilə bağlı yasağının da əbəs olamıdığını ortaya qoyur. Beləliklə sərmayə yığıb, saxladığımız deyil, verib, xərclədiyimizdir ki, bunun sayəsində Allah fərdlərə və topluma rifah vermiş olur. Müsülman insan üçün dünyada da, axirətdə də ən etibarlı sərmayə həm Allaha yaxınlaşmaq baxımından¹², həm əzabdan qurtuluşun zəmanəti baxımından¹³ zəkat-sədəqədir ki, İbrahim surəsinin 31.ayətinə Allah belə buyurur:

“Mənim iman edən qullarıma de ki, namaza dursunlar, Bizim onlara verdiyimizdən alış-verişin və dostluğun olmayacağı gün gəlmədən gizli və aşkar xərcləsinlər”.

¹² Tövbə surəsi, 99.ayət

¹³ Səf surəsi, 11.ayət.